DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

Børns oplevelser af leg i børnehaven

Indledning

Vi taler meget om leg og legs betydning for børns trivsel, læring, udvikling og dannelse – ikke mindst i børnehaver. Og det giver god mening, da både forskning, pædagogisk personale og ikke mindst børnene er enige om, at leg er afgørende for, at børn har en god dag og et godt børneliv.

I dette hæfte er det børnehavebørns perspektiver på leg, der er i centrum. Børns egne perspektiver på leg kan sammen med viden fra forskning og praksis bidrage med viden om, hvad der er et godt legemiljø. For hvem ved mere end børnene selv om, hvordan det føles og mærkes at lege med andre børn, og hvordan det er ikke at være med i leg?

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) har undersøgt, hvad børnene er optagede af, når de leger, og hvornår børnene oplever at have de bedste muligheder for at deltage i leg med andre børn. Det involverer også børnenes oplevelser af, hvad pædagogisk personale betyder for deres deltagelses-muligheder i leg. Vi har taget udgangspunkt i samtaler med børn, børns rundvisninger indendørs og på legepladsen, børns tegninger og fotos samt observationer af børns leg med fokus på deres legehandlinger.

Hæftet her er inddelt i to kapitler. Det første kapitel fokuserer på legemiljøet. Kapitlet viser, hvordan børnene udvikler lege i samspil med børnehavens ting, steder, regler og de relationer, børnene har til hinanden. Det andet kapitel fokuserer på, hvordan børnene fortæller om og agerer i leg med andre børn. Hvad der giver muligheder for deltagelse, og hvad der udfordrer deres deltagelse i leg.

Formålet med hæftet er at formidle viden om børnenes egne oplevelser af leg. Den viden kan danne afsæt for, at ledere og pædagogisk personale kan tale om og understøtte et endnu bedre legemiljø for alle børn i deres dagtilbud. Til sidst i hæftet finder I en række refleksionsspørgsmål, der kan understøtte en kollegial drøftelse af undersøgelsens børneperspektiver. Måske spejlet i viden om børnenes oplevelser af leg fra egen praksis.

De samlede resultater af undersøgelsen af børneperspek-tiver på deltagelsesmuligheder i leg er udfoldet endnu mere i en rapport. Både rapporten, dette hæfte og desuden inspirationsmaterialet Kort om leg kan findes på eva.dk.

To forskere med viden om leg og børneperspektiver kommenterer undervejs i hæftet på analysen af børnenes perspektiver:

HELLE MARIE SKOVBJERG, professor, ph.d.,
Design for Play ved Designskolen i Kolding

ANETTE BOYE KOCH, forskningsleder
og docent ved VIA University College

Sådan har vi gjort

Undersøgelsen bygger på børneperspektiver fra i alt 44 børn i alderen tre til fem år fra fem forskellige børnehaver.
Ud af de 44 børn er 13 børn fulgt særlig tæt. Der er tale om børn, der deltager i leg på forskellige måder. Det inkluderer både børn, der ofte deltager i leg med andre og børn, der oftere leger alene. Det er pædagogisk personale, der har udvalgt børnene og inviteret dem til at deltage i undersøgelsen. Børneperspektiverne er indsamlet gennem børnenes egne udtryk.
Dvs. gennem samtaler, tegninger, fotos og rundvisninger ud fra invitationer som: Hvor kan du godt lide at lege, med hvad og med hvem? Desuden har vi observeret børnenes verbale og nonverbale udtryk, legeadfærd og handlinger i form af deres ord, mimik, gestik og kroppes rettethed.

Indhold

Kapitel 1

Sådan oplever børnene legemiljøet 4

Børnenes oplevelser af rutiner og aktiviteter 5

Børnenes oplevelser af steder og ting 7

Børnenes oplevelser af regler 8

Børnenes oplevelser af relationer 9

Kapitel 2

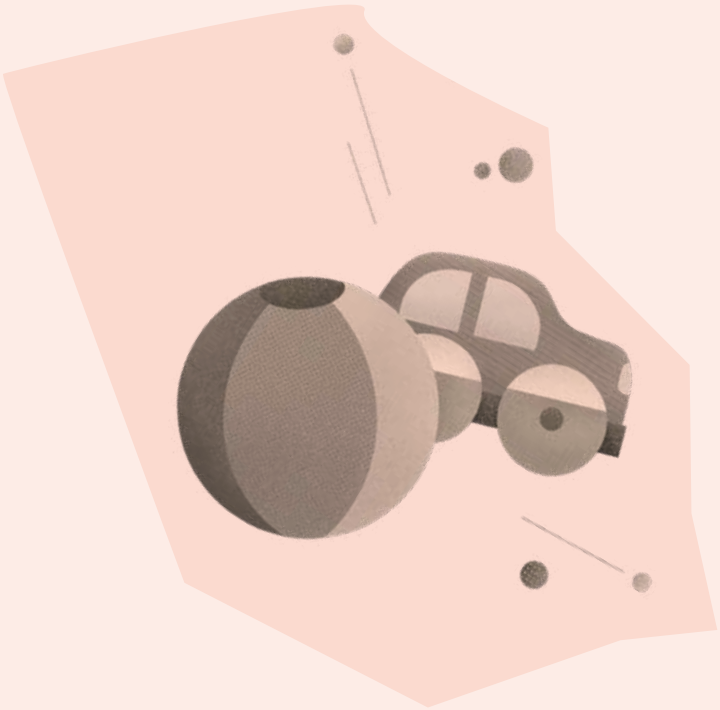
Sådan oplever børnene at deltage i leg 10

Børnenes oplevelser af legeformer 11

Børnenes oplevelser af legenes udvikling 12

Børnenes oplevelser af deltagelsesmuligheder 13

Refleksionsspørgsmål 15

© 2023 Danmarks Evalueringsinstitut
Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

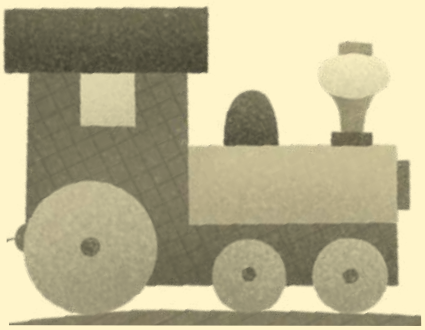
ISBN www: 978-87-7182-707-1
ISBN Tryk: 978-87-7182-708-8

Design: Essensen
Illustrationer: Ellen Kronika

Kapitel 1

Sådan oplever børnene legemiljøet

Børnene viser, at det legemiljø, børnehaverne stiller til rådighed, har stor betydning for deres lege. Det gælder både legemiljøet i form af fysiske rum, steder og ting – og det gælder det psykiske legemiljø i form af børnenes relationer til hinanden og til pædagogisk personale. Det handler dette kapitel om.

Sådan forstår vi leg

Leg er børns måde at være og deltage i verden på. Det er i leg, at børn oplever, udforsker og eksperimenterer med deres indre og ydre liv, både når de er alene og sammen med andre. I dette hæfte har vi fokus på børns selvinitierede leg sammen med andre, det vil sige leg, børnene selv tager initiativ til og bestemmer over. Pædagogisk personale kan være med i børns selvinitierede leg ved at understøtte den på børnenes præmisser og med afsæt i børnenes interesser og perspektiver.

Børnenes oplevelser af rutiner og aktiviteter

Børnene viser, at måltider, praktiske nødvendigheder, udflugter og pædagogiske aktiviteter sætter rammer for deres muligheder for at deltage i leg.

Børn kan være i leg inden for alle rammer, aktiviteter og rutiner

Børnenes perspektiver viser, at de leger på mange forskellige måder inden for de rammer, som rutiner, aktiviteter og organisering af dagen opstiller. Nogle børn udnytter alle muligheder for at lege hele tiden. Et eksempel på dette er Jakob, der bliver malet som en dinosaur i ansigtet og bagefter løber rundt efter de andre børn og råber: ”Wraaa”. Da han står i kø til at vaske hænder inden frokost, siger Jakob også ”wraaa” til de andre børn. Bagefter løber han ud i garderoben, hvor Thor, som også er malet i ansigtet, står. Jakob siger begejstret til Thor: ”Vi kan ikke blive genkendt i dag”. De begynder at løbe og glide på nogle små måtter på gulvet, og Jakob siger højt: ”Vi leger skøjteleg”. Elias kommer til og bliver del af legen. En pædagog kommer ud i garderoben og siger, at de skal rydde måtterne op. Da hun går, leger børnene videre med måtterne.

I eksemplet bruger Jakob dinosaur-rollen som afsæt for at lege i tiden frem til frokost. Han henter også inspiration i nogle måtter, som indgår i en skøjte- og lavaleg, som Jakob, Thor og Elias udvikler med inspiration fra de omgivelser, de er i. Frokost-måltidet og rutinerne omkring måltidet som håndvask og at vente på tur stopper ikke Jakobs leg, men bliver brugt som afsæt til at udvikle den.

Leg kan fortsætte under og rundt om rutiner

Børnenes perspektiver giver flere eksempler på, at de får at vide, at deres leg skal stoppe, typisk på grund af et måltid. I nogle tilfælde accepterer børnene afbrydelser af deres lege, mens de i andre tilfælde holder på, at de gerne vil lege videre. Der er også eksempler på, at børn og pædagogisk personale finder en løsning, så en leg kan fortsætte, selvom der egentlig skal ske noget andet.

Et eksempel fra en observation er en leg med en togbane, der fortsætter under og efter formiddagsfrugt. En gruppe børn leger med en togbane om morgenen i børnehaven. Da det bliver tid til formiddagsfrugt, holder de legen i gang, ved at toget kører videre i ét rum, mens børnene på skift spiser i rummet ved siden af. Når børnene er færdige med at spise, går de direkte tilbage til rummet med toget igen.

Eksemplet peger på, at lege kan udvikle sig, og at deltagelsesmuligheder derfor opstår, når pædagogisk personale lader leg være ligeværdig med eller få forrang over rutiner. Togbanelegen holdes i gang parallelt med måltidet, men skaber også sociale samspil ved måltidet, fordi børnene taler videre om legen, mens de spiser. I observationerne er der også andre eksempler på, at pædagogisk personale lader børn få lov til at lade legetøj stå fremme til efter frugt eller frokost – eller til dagen efter. Denne måde at organisere dagens rutiner og legemiljø på beskytter lege og fastholder børnenes muligheder for at deltage i leg.

Børnene viser os...

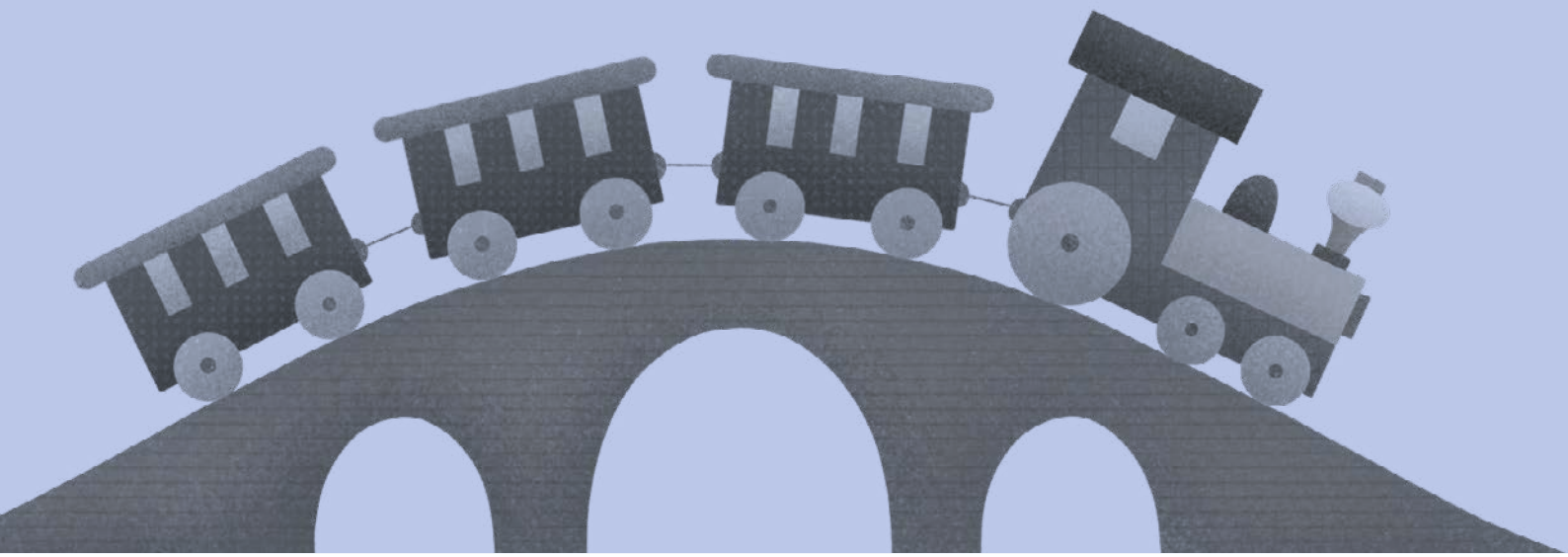
At leg er vigtigt for dem. Børnene kan fortsætte og udvikle deres lege under, mellem og efter rutiner og aktiviteter, når pædagogisk personale understøtter et legemiljø, der giver plads til det.

Det siger forskning om leg

FORSKER HELLE MARIE SKOVBJERG:

Leg og håndvask skal kunne gå hånd i hånd

Når børn leger, foregår det som en del af det hverdagsliv, der omgiver dem. Børnene henter situationer ind i lege, som de lige har oplevet, og alt, der foregår omkring dem, kan bruges som råstof i deres leg. Derfor giver det ikke mening at se leg som noget, der foregår i en osteklokke. Når et barn skal vaske hænder, og det folder sig ud som en legesituation, bliver det en pædagogisk opgave at sørge for, at barnet får vasket hænder, samtidig med at anerkende den leg, barnet har skabt.

Børnenes oplevelser af steder og ting

Børnene viser, at rum, steder og ting eller rekvisitter kan inspirere og sætte scenen for alle mulige legeformer.

Mangfoldigt legemiljø skaber mangfoldige lege

Under en rundvisning fortæller Christina, hvordan hun sammen med nogle af de andre børn leger far, mor og børn på forskellige steder på legepladsen. Et træ udgør en slags tipi, hvor de leger, at de laver mad af forskellige slags blade, og gyngestativet er der, hvor faren og moren kan aflevere babyerne, så de kan blive passet og hentet igen. De bruger også et tæppe, som de har fået lov til at spænde ud mellem stammerne. Der kan de sove og vågne igen. Hvert af disse steder og de forskellige ting har en vigtig betydning for legens udformning og udfoldelse. Det mangfoldige legemiljø på legepladsen understøtter deres leg, men det, at børnenes initiativer, fx med at bruge tæppet udenfor, bliver imødekommet af det pædagogiske personale, er også afgørende for deres legemuligheder.

Pædagogisk personale kan beskytte leg

Børn kan bruge både rum, steder, ting og legetøj til at sætte gang i lege. Pædagogisk personale kan spille en vigtig rolle ved at understøtte, at børnene får øje på legemiljøets forskellige muligheder for at opbygge nye lege. En observation viser fx, at pædagogisk personale tilbyder en gruppe børn nye udfordringer i deres leg ved at stille nye ting frem som kasser, der kan bruges til at bygge en hule, der er skjult og beskyttet fra resten af børnehaven. En anden observation viser, hvordan en leder i en børnehave puster nyt liv i en leg. Nogle børn vil gerne lege med et tog, der mangler batterier for at kunne køre. De går ind til Lotte, der er børnehaveleder. Hun siger, at hun gerne vil hjælpe dem, og sammen sætter de genopladelige batterier i opladeren. "Jeg passer på batterierne, så kan I løbe op og bygge togbane og bagefter komme ned igen og hente toget. Aftale?" siger Lotte. "Aftale", råber børnene og løber ovenpå . Da togbanen er færdig, løber den lille gruppe børn ned til Lotte igen. Batterierne har endnu ikke nået at lade op. Sammen med Lotte leder børnene efter nogle nye batterier – først i Lottes kontor og derefter både i vuggestuen og på de forskellige stuer i børnehaven – uden held. Men batterierne når at blive ladet op imens. Så bruger de lang tid på at skifte batterier sammen med Lotte. Imens taler de om toglegen.

Toget og togbanen er grundstenen i den leg, børnene leger, og manglen på batterier kunne have betydet, at legen brød sammen. Men Lotte giver med sit engagement legen ny energi, så den kan fortsætte uden batterier, indtil de er klar til at sætte fut i det elektriske tog.

Det siger forskning om leg

FORSKER HELLE MARIE SKOVBJERG:

Undersøg, om børnene ved, hvad de kan lege

Når børn træder ind i et rum, vil legekompetente børn, der er gode til at finde legemuligheder, spørge sig selv: Hvad kan jeg her? Hvis barnet er langsommere til at afkode legesituationen, vil barnet møde rummet med spørgsmålet: Hvad skal jeg her? Pædagogisk personale kan være med til at besvare de to spørgsmål: "Hvad kan jeg her?" og "Hvad skal jeg her?" med fokus på den fysiske indretning og ting i rummet, så rummet appellerer til forskellige legere. Forskning viser gode resultater for leges udfoldelse, når man flytter legetøj fra rum til rum eller flytter legetøj indefra og ud og omvendt.

Børnene viser os...

At rum, steder, ting og legetøj er med til at sætte scenen for og drive lege frem. Rum, steder, ting og legetøj kan også få en ny betydning og brugsværdi i børnenes lege – som skomåtter, der bliver til skøjtemåtter.

Det siger forskning om leg

FORSKER ANETTE BOYE KOCH:

Regler kan motivere børn til at eksperimentere i leg

Regler kan have en vigtig funktion i børnehaven ved at motivere børnene til at eksperimentere med alt det, der ligger uden for eller på kanten af de voksenskabte rammer. Når børn gør noget, de ikke må, fx driller eller på andre måder direkte eller indirekte udøver modstand mod de voksnes regler, kan der opstå en børneskabt undergrundskultur, som de voksne ikke er en del af. De fællesskaber og lege, der indgår i undergrundskulturen, er styret af børnene selv og kan være med til at give børnene en følelse af styring og kontrol. Noget, børnene i høj grad efterstræber.

Børnenes oplevelser af regler

Børnene viser, hvordan formelle regler i børnehaven både kan åbne og lukke ned for deres lege.

Regler kan påvirke legens udformning

Børnenes perspektiver viser, at de oplever, at regler kan begrænse deres legemuligheder. Men samtidig viser børnene også, at regler kan være et afsæt for leg. Fx går to børn på legepladsen sammen om at udforske og udfordre en regel om, at man ikke må kaste legetøj over et hegn. De to står bagerst på legepladsen og kaster legetøj over hegnet, mens de griner og kigger sig over skulderen.

En pædagog kommer hen til dem og siger, at de ikke må kaste legetøj over hegnet. De nikker og siger, at det gør de heller ikke. Da pædagogen er gået, fortsætter de, mens de fortsat griner og kigger sig over skuldrene. Da pædagogen kommer hen imod dem igen, løber de hurtigt og grinende væk.

Børnene manøvrerer fuldt bevidst uden om den fastsatte regel. Observationen viser, at de på den ene side sørger for, at de ikke bliver taget i at kaste legetøjet over hegnet. På den anden side gør det legen sjov, at de hele tiden må holde øje med, om pædagogen ser og er på vej hen til dem. En vigtig del af legen er altså at udforske pædagogens opretholdelse af reglen. Det ser ud til at skabe en særlig spænding i legen.

Regler kan lukke ned for leg

Andre gange lukker børnehavens regler imidlertid helt ned for en leg, før den overhovedet er kommet i gang. Fx hvis pædagogisk personale vurderer, at det er for farligt for børnene at kravle op i et bestemt træ. Men når det kommer til sikkerhed, ses det også, at pædagogisk personale beskytter børns leg ved at foreslå justeringer, der giver mulighed for, at legen kan få lov til at fortsætte på en anden måde. Et eksempel er en leg med store traktorhjul, der ikke må skubbes ned af legepladsens bakke ét sted, hvor de kan støde ind i andre børn, men gerne et andet sted, hvor de ikke rammer nogen eller ødelægger noget. Pædagogisk personale beskytter de andre børn mod at blive ramt at hjulene og giver samtidig børnene mulighed for at fortsætte legen – bare et andet sted.

Børnene viser os...

At regler også indgår som byggesten i lege. Reglerne kan hindre leges udfoldelse, men de kan også få dem til at dreje i en anden retning. Børnene kan også bygge deres lege op om regler ved at udfordre dem eller bruge dem som spændingselement.

Børnenes oplevelser af relationer

Børnene viser, at venskaber og relationer kan skabe lege- og deltagelses-muligheder. For nogle børn har relationen til andre børn stor indflydelse på, hvad de leger. Omvendt kan manglende relationer begrænse mulighederne for at deltage i og udvikle lege.

Venskab, fælles interesser og gode lege hænger sammen

Børnenes perspektiver tydeliggør, at venskab og fælles interesser danner afsæt for gode lege børnene imellem. Det er tilfældet for Magnus og Alfred, der søger hinanden og stiller op, når den anden har lyst til at lege. Magnus siger, at hvis han er klatret op i et træ, og Alfred kommer og vil lege, så klatrer han ned til ham for at lege med ham. Begge børn fortæller også, at de kan lide at lege de samme slags lege, fx med tegnefilmsfiguren Sonic, der løber meget hurtigt og er god til at slås. Det efterligner de på lege-pladsen. Magnus' og Alfreds fælles interesser har altså stor betydning for både deres leg og venskab. Samtidig skaber venskabet også kontinuerligt deltagelsesmuligheder. Andre børn fortæller om lignende fælles interesser og loyalitet over for hinanden som afsæt for leg. Fx siger Elias om sin ven Jakob, at han altid siger ja til leg med ham, og tilføjer: "Han elsker mig bare". I de tætte relationer glider fælles interesser, venskab og leg med andre ord sammen set fra børnenes perspektiver.

Relationer skaber og begrænser legemuligheder

Børnenes perspektiver viser, at mange børn foretrækker at lege med bestemte børn og pædagogisk personale, og at det for dem er vigtigere, hvem de leger med, end hvad de leger, ja endda om de kan deltage i leg. Basim fortæller fx, at venskabet med Christoffer er afgørende for hans deltagelse i leg. Da Basim bliver spurgt ind til, hvad han gør, hvis han ikke ved, hvad han skal lege, svarer han: "Jeg venter lidt til Christoffer kommer. Jeg sidder på bænken og venter på, at han kommer". Flere samtaler med Basim og Christoffer peger på, at de to børn ikke ser relationen til hinanden på samme måde. Også observationer af, hvordan Basim og Christoffer orienterer sig i leg, viser, at mens Basim anser relationen til Christoffer som afgørende for hans muligheder for at deltage i leg, så er Christoffer glad for at lege både med Basim og andre, ligesom andre børn har stor interesse for at lege med ham. Christoffers mange relationer til børnene i børnegruppen giver ham også mange deltagelsesmuligheder i leg, mens Basim ser ud til at have færre.

Det siger forskning om leg

FORSKER ANETTE BOYE KOCH:

Børn udvikler sig ved at få lov til at bestemme i lege

Når børn leger sammen, er det vigtigt for de fleste børn at opleve, at de er med til at styre legen. At ens initiativer ikke altid bliver underkendt af de andre børn, men at de andre indimellem følger med, når man kommer med en idé. Det har betydning, fordi det er vigtigt for børn at få lov at bestemme og kontrollere noget, så de får mulighed for at vokse og udvikle deres handlekraft og autonomi.

Børnene viser os...

At relationer til andre børn påvirker deres opfattelser af deltagelsesmuligheder i leg. Tætte relationer skaber afsæt for lege, der bliver ved med at skabe nye deltagelsesmuligheder. Omvendt er adgang til leg sårbar, når den er afhængig af få tætte relationer.

Kapitel 2

Sådan oplever børnene at deltage i leg

Børnene viser, at deres lege er motiverede af nysgerrighed. De undersøger fx social adfærd, kroppens formåen eller børnehavens regler i deres leg. De udvikler legene sammen og skaber sig forskellige positioner i legene. Det er denne sammenhæng mellem legens udvikling, positioner og deltagelsesmuligheder, kapitel 2 handler om.

Børnenes oplevelser af legeformer

Børnene viser, at de gør brug af elementer fra forskellige legeformer, både fysiske bevægelseslege, konstruktionslege og forestillingslege, når de udvikler lege sammen.

Det siger forskning om leg

FORSKER HELLE MARIE SKOVBJERG:

Pædagogisk personales blinde pletter kan udgrænse legeformer

Det kan være gavnligt at undersøge, hvilke legepræferencer der er til stede blandt det pædagogiske personale i børnehaven. Personalet vil ofte være tilbøjelige til at iscenesætte de former for lege, de selv foretrækker, og derfor kan der også være legeformer, der udgrænses.

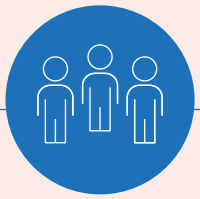
Udforskning af den ydre og indre verden kan motivere til leg

Børnene udforsker verden omkring sig på forskellige måder. Børnene fortæller fx, at de i deres lege finder små dyr på legepladsen, som de fanger og kigger på: Hvordan ser en snegl ud helt tæt på, og kan den bedst lide blade eller græs? Børnenes leg kan være drevet af et ønske om at påvirke verden omkring sig. Det kan ske gennem eksperimenter, fx viser en observation en gruppe børn, der udarbejder en rævefælde, der skal beskytte en begravet solsort mod at blive taget af ræven. De udforsker bl.a. fældens konstruktioner ved at tilføre mudder, kridt og brændenælder. Børnene kan også være drevet af at udforske social adfærd og afprøve egne og andres grænser, når de legeslås eller viser følelser, fx når babyen er ked af det, fordi den har slået sig. Som en del af det at udforske skaber børnene også noget sammen – fx når de udforsker, hvor lang en togbane, de kan bygge.

Udfordringer med fokus på kroppen kan motivere til leg

Fysisk bevægelsesleg er en legeform, hvor børnenes kroppe er i fokus. Børnene fortæller om og viser under rundvisninger bl.a. balance- og koordinationslege, som at gå på line og kaste med bold på en skydeskive, ligesom de viser lege med højt tempo, som fx at hoppe på trampolin og brydelege. Til flere af de fysiske bevægelseslege knytter der sig en legestruktur, som børnene lader sig inspirere af, når de leger. Ofte gemmer disse lege på en udfordring for børnene. Det er fx tilfældet i gemme- og fangeleg, hvor der er ét eller flere børn, der enten skal finde eller fange de andre, hvorefter man skifter roller. Rasmus fortæller om en helt bestemt fangeleg kaldet "Ulv og Egern", som børnegruppen tit leger: "Det er sådan, at vi er nede i sofaen. Så sniger ulven sig ind, og grunden til, at vi egern vågner, det er, fordi ulven gør." Rasmus fortæller videre, at ulven bagefter jagter de børn, der er egern, og når et barn bliver fanget og kommer ind i gabet på ulven, er dét barn nu ulv.

Der er tale om en særlig type fangeleg, der eksisterer i kraft af en kendt legestruktur, hvor rollerne som hhv. ulv og egern har forudbestemte handlinger, børnene udfører som en del af legen. Udfordringen i at skulle fange og ikke blive fanget er drivkraften i legen. Ligesom andre typer af fangelege ofte gør det, giver denne leg plads til, at mange børn kan være med i den samme leg. Legen har en letgenkendelig struktur og simple roller, nemlig "egern" og "ulv", som børnene hurtigt kan afkode, men som de omvendt også skal kende for at kunne være med. Hver gang legen sættes i gang, vil den dog have mulighed for at udvikle sig i nye retninger – afhængigt af børnegruppen og legemiljøet.

Børnene viser os...

At de er motiverede af at udfordre og udforske sig selv og deres omverden gennem lege. Denne motivation kan tiltrække og inspirere andre børn og kan være med til at danne fællesskaber omkring lege.

Børnenes oplevelser af legenes udvikling

Børnene viser, at en form for plot, forstået som en handling, der driver lege fremad, er centrum for mange forestillingslege. Børnene udvikler som oftest plottet, mens de leger, og det er en kompleks og skrøbelig proces.

To børn udvikler deres leg med hver ny handling

En observation viser, hvordan Rasmus og Benny ligger på gulvet og leger med klodser, kastanjer og stof. De taler om legens udvikling imens. "Rasmus, du flyver lige hen til forsamlingshuset, fordi der er dinoerne," siger Benny. Rasmus svarer: "Kastanjerne er sten". Han begynder at kaste dem efter dyrene. Benny gør det samme. Rasmus siger højt: "Så kom der en bold og ramte alle dyrene". Benny svarer: "Nej, ikke en bold. Vi leger, det er en sten." Rasmus har fundet en snor, som han har bundet rundt om dinosaurussens ben og siger: "Dinoen blev en bowlingkugle". Benny tager tråden op: "Skal vi lege, at klodsen er en Pokémon?" "Det kan vi godt," siger Rasmus.

Benny og Rasmus er i en leg, som de hvert sekund udvikler sammen. De kommunikerer hele tiden om, hvor plottet i legen er på vej hen, og de bygger videre på hinandens og egne idéer. Det, at børnene er i stand til løbende at kommunikere om legen og afstemme den ud fra hinandens input, gør, at der bliver ved at være deltagelsesmuligheder for dem begge i legen.

Manglende afstemning om legeplottet kan opløse legen

Det kan være en krævende proces at udvikle forestillingslegens plots og roller. Nogle gange ser vi, at processen kan ekskludere og dermed lukke legen ned for en eller flere af dens deltagere. Et eksempel er en forestillingsleg med to børn, der leger baby og mor, og en tredje deltager, der gerne vil være med. På legepladsen skubber Ronja en legevogn, som Gertrud sidder i. Christoffer forsøger at sætte sig ned til Gertrud, men de kan ikke begge være i vognen. Da Gertrud lidt senere rejser sig og træder ud af vognen, sætter Christoffer sig til rette og spørger Ronja: "Vil du køre mig, mor?" Gertrud siger nu, at det er hende, der er mor. Hun tager fat i håndtaget på vognen, hvor Ronja også holder fast.

Det siger forskning om leg

FORSKER HELLE MARIE SKOVBJERG:

Legeplot skabes, mens børnene leger

Det er legens væsen, at den udvikler sig og hele tiden er i en skabelsesproces. Konkret betyder det, at den samtale, der foregår mellem børnene om legens plot, ikke foregår parallelt med legen, men som en del af legen. At lege sammen kræver altså en kontinuerlig italesættelse og kommunikation om, at det er dét her, vi leger. For venner og legekammerater, der kender hinanden godt, er denne afstemning ikke lige så vigtig, fordi de har opbygget et repertoire af fælles lege. Men børn, der står mere perifært i legen eller uden for legen, kan i højere grad have brug for den afstemning undervejs.

Ronja siger, at de begge to kan være mor. De kører videre med vognen sammen. Gertrud slipper håndtaget og siger: ”Der er ikke så meget plads, Ronja.” Hun slår sine hænder hårdt ned i håndtaget. Ronja slipper håndtaget og løber væk ud på legepladsen. Gertrud og Christoffer leger videre med vognen som baby og mor. Selvom Gertrud og Ronja forsøger at udvide legens plot ved at indsætte endnu en mor, kan børnene tilsyneladende ikke få legen til at udvikle sig på en måde, der giver deltagelsesmuligheder for dem alle. Det ender derfor med, at Ronja forlader legen.

Børnene viser os...

At de kan skabe deltagelsesmuligheder for sig selv og hinanden, hvis de formår at udvikle et legeplot sammen. I den proces kan de have behov for hjælp til at afkode og afstemme legen for at kunne opretholde den.

Børnenes oplevelser af deltagelsesmuligheder

Børnene viser, at børn kan indtage forskellige positioner i en leg. En position er bl.a. kendetegnet ved, i hvilken grad børnene har mulighed for at komme med indspil til og forme legens udvikling.

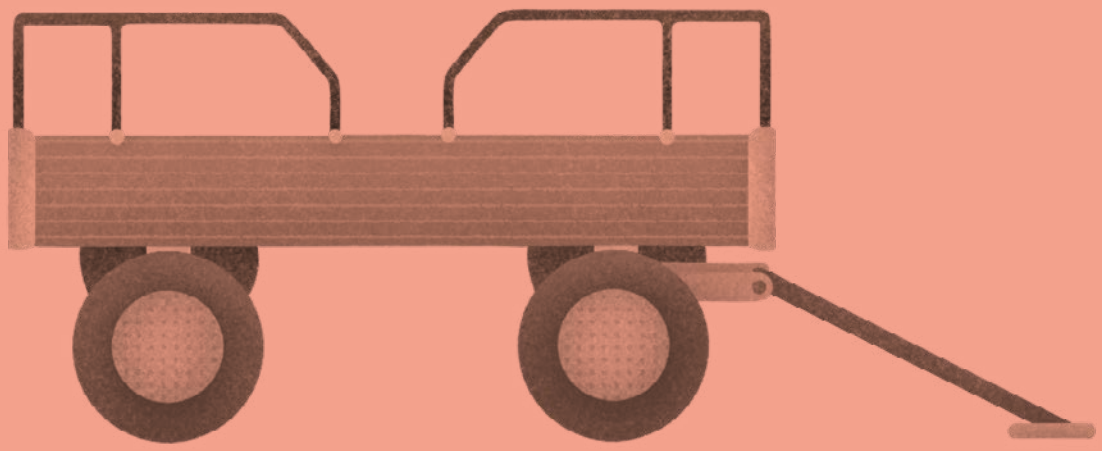
Position i legen afgør mulighed for indflydelse

I en observation ser vi tre børn, der sidder sammen i sandkassen. ”Flyver flyveren nu?” spørger Matilda, og Celina svarer: ”Nej, vi kan godt nå at spise en is”. Et par sekunder efter siger hun: ”Nu flyver vi”. ”Nu flyver vi hen til min fødselsdag,” siger den tredje pige, Asta. ”Nej, det gør vi ikke. Fordi det er min fødselsdag,” siger Celina og siger også, at de to andre piger ikke må gå ind i legehuset. Hun spærrer vejen for dem. Matilda og Asta henter en pædagog, der snakker lidt med Celina og spørger, om de ikke alle tre kan lege i legehuset. Men børnene kan ikke blive enige. Kort efter løber Asta og Mathilde væk og videre ud på legepladsen.

Det ser ud til, at de tre børns leg bryder sammen, fordi de ikke kan skabe et fælles plot eller blive enige om de positioner, de har i legen. Muligheden for deltagelse svækkes, efterhånden som børnene oplever, at deres udspil til legen møder mere og mere modstand fra en eller flere af de andre deltagere. Modsat i eksemplet med Benny og Rasmus, der leger, at dinosaurerne bliver angrebet af sten, har de tre børn i denne leg svært ved at udvikle legen sammen. Celina indtager en styrende position i legen, og efterhånden ser de andre børn ud til at opleve, at deres positioner blive for perifere til at kunne byde ind i legen, og de vælger at trække sig.

Pædagog styrker plot og deltagelsesmuligheder

Observationerne viser, at pædagogisk personale i nogle tilfælde er til stede tæt på legen og nogle gange leger med. Den nærhed ser ud til at kunne beskytte og udvikle lege og skabe flere deltagelsesmuligheder. De tre børn Mariam, Amir og Abdel leger i dukkekrogen. De har taget kjoler på og leger prinsesser. Hanne, der er pædagog, kommer og sætter sig ned i et hjørne af dukkekrogen. Da legen ser ud til at gå lidt i stå, og børnene begynder at kigge andre steder hen, siger Hanne højt: ”Jeg er en heks, som bor herovre i hjørnet. Jeg er i gang med at lave mig en lille heksedrik, og ved I hvad, når den er færdig, så må I komme og smage den”. ”Nej, vi tør ikke, vi bliver til en heks,” siger Abdel, mens Mariam siger:

”Nej, jeg tror, vi bliver døde”. Hanne serverer på skift heksedrik til de tre prinsesser, der alle falder om på gulvet. ”Nu sover prinsesserne i tusind år,” siger Hanne. Amir kravler rundt på gulvet lidt væk fra de andre, og Hanne spørger, om han er blevet til en ko. Amir kigger lidt på hende, men siger så: ”Nej, jeg er blevet til en heks”. Amir går over i hjørnet, hvor heksen boede før. Hanne visker til Mariam og Abdul, at de alle tre kan prøve at gå over og banke på ovre ved heksen. Det gør de. Amir laver et farligt ansigt, da de banker på. Mariam udbryder: ”Åh nej, den onde heks, hjæææææælp”.

Legen udvikler sig i samspil mellem pædagogen og de tre børn. Hanne understøtter udviklingen af børnenes roller i legen og sørger for, at alle får en aktivt deltagende og bidragende position i legen. Hun holder legen åben for børnenes input, fx at de falder om af at drikke drikken, og giver dem derved mulighed for at være med til at udvikle legen. Da hun beder om Amirs input til legen, påtager han sig en ny rolle som heks, der kan skræmme de andre børn og sikre ham en indflydelsesrig position i legen.

Det siger forskning om leg

FORSKER HELLE MARIE SKOVBJERG:

De perifere legepositioner er også vigtige og værdige positioner

Vi skal lære at se hunden som en værdig position. Den er et step på vejen til at blive en god leger. Som pædagogisk personale kan man gå på opdagelse i børnene leg og se, om der er andre værdige positioner, som et barn kan indtage for at blive kultiveret ind i legen.

Deltagelse i leg kan se forskellig ud

Det er ikke altid nemt udefra at få øje på, om et barn deltager i en leg eller ej. Et barn kan ved første øjekast se ud til ikke at være med og måske blot kigge på en leg. Men barnet kan selv opfatte det anderledes. Fx observeres en dreng, der ser ud til at lege ved siden af to piger, der leger sammen. Men drengen siger selv højt til andre, at han er storebror i pigernes leg. Han rører også i en gryde med sand, ligesom pigerne gør det. Han imiterer deres leg, og det peger på, at han oplever en værdifuld deltagelse, som det kræver nysgerrighed og indlevelse at få øje på som pædagogisk personale. Den opmærksomhed er afgørende for, at pædagogisk personale ikke kommer til at forstyrre eller miskende de udefra set mere perifere legepositioner. Disse positioner kan være vigtige øvebaner og på sigt skabe deltagelsesmuligheder for barnet. Andre observationer viser desuden, at drengen i andre lege ser ud til at have en mindre perifer deltagelse, hvor han også kommer med legeudspil, der bliver taget imod af andre børn. Det betyder, at han på andre tidspunkter også får erfaringer med at komme med legeudspil og øve indflydelse på legens udformning.

Børnene viser os...

At de kan indtage forskellige positioner i legen med forskellige grader af indflydelse, og at perifere legepositioner også kan være en deltagelsesmulighed i leg. Barnet kan også skifte position undervejs i en leg og gå fra en perifer til en mere indflydelsesrig position, evt. med støtte fra pædagogisk personale.

Refleksionsspørgsmål

I kan bruge børnenes perspektiver til at tale med jeres kolleger om, hvad I ved om børns deltagelsesmuligheder i leg hos jer. Det handler de to første grupper af spørgsmål om. På baggrund af samtalen kan I overveje, om der er behov for at gøre noget anderledes for at skabe et bedre legemiljø hos jer. Det kan I bruge den sidste gruppe af spørgsmål til.

Sådan ser børnenes leg ud hos os nu

1

Hvilke legeformer/ lege kan I huske, at børnene har leget i løbet af den sidste uge?
Hvem legede, hvor legede de, og hvilke ting indgik i legen? Hvornår foregik legen?

2

Hvordan vil I beskrive de enkelte børns deltagelse i leg?
Hvordan kom børnene med idéer og input til lege, og hvordan blev de modtaget af de andre børn? Var der børn, der mest kiggede på?

3

Hvordan vil I beskrive jeres egen deltagelse i lege?
Hvilken rolle spillede I som pædagogisk personale i legene? Var I fx observerende eller deltagende, og kom I med input til legene? Hvordan reagerede børnene på det?

Sådan oplever børnene legemuligheder hos os

1

Hvilke legepræferencer viser og fortæller børnene jer, at de har?
Overvej, om jeres legemiljø inviterer til disse lege.

2

Hvad viser og fortæller børnene jer om, hvordan de oplever jeres rolle i deres leg?
Hvilke initiativer kommer børnene med, og hvilke tager de imod fra jer som pædagogisk personale?

3

Har I brug for mere konkret viden om børnenes perspektiver på deres leg?
Fx om børnenes oplevelser af legemuligheder, børnehavens reglers betydning for legemuligheder og relationer blandt børnene i leg. Hvordan kan I opnå den viden?

Sådan kan vi forbedre legemiljøet

Giver jeres drøftelser anledning til ændringer i det pædagogiske arbejde med at understøtte leg?

1

Overvej, om der er dage eller tidspunkter på dagen, hvor børnenes leg med fordel kan få mere plads.

2

Overvej, om der er behov for ændringer af det fysiske legemiljø for at imødekomme alle børns legepræferencer.

3

Overvej, om I som pædagogisk personale har brug for at justere jeres rolle i den børneinitierede leg. Hvordan vil I gøre det?

DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk

